

- **שם המחקר:** החיים בהסדר האפטרופוסות של קרובי משפחה, כפי שנתפסים על ידי אנשים עם מוגבלות ואפטרופסיהם: יחסי גומלין בקבלת החלטות, תפיסת "היות אדם" (personhood) והגדרה עצמית
- **שנה:** 2023
- **סוג מחקר:** דוקטורט
- **מס' קטלוגי:** 890-186-2019
- **שמות החוקרים:** דורי ריבקין, בהנחיית: פרופ' אריה רימרמן
- **רשות המחקר:** אוניברסיטת חיפה

תקציר המחקר

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

האפטרופוסות היא הסדר משפטי אשר נועד להגן על אנשים עם מוגבלות אשר אינם מסוגלים לדאוג לענייניהם בעצמם. בית המשפט ממנה אדם אחר, על פי רוב בן משפחה, כאפטרופוס; האפטרופוס אחראי לשלומם ולרווחתם של אותו אדם, והוא מוסמך, בהתאם למינוי, לנהל את ענייניו הכספיים ולקבל החלטות בכל תחומי החיים. האדם שמונה לו אפטרופוס ("חסוי")¹ מחויב על פי החוק להיענות לאפטרופוס שמונה על פי דין. במצב השכיח, שבו האפטרופוס הוא קרוב משפחה, על פי רוב הורה, מדובר במערכת יחסים שארית שקדמה למינוי. מחד גיסא מערכת היחסים המשפחתית ממשיכה להתנהל במהלך החיים, ומאידך גיסא מערכת היחסים המשפטית מכתיבה פורמלית את חובות וסמכויות האפטרופוס כלפי בן המשפחה גם לאחר שהגיע לבגרות.

יש עבודות מחקר מעטות שמתייחסות לחוויותיהם של אנשים עם מוגבלות שמונה להם אפטרופוס ושל האפטרופוסים עצמם. עבודת דוקטורט זו נועדה להאיר את חוויותיהם ותפיסותיהם של אנשים שמונה להם אפטרופוס בן משפחה ושל האפטרופוסים שהם בני משפחה שלהם. המחקר בוחן כיצד תופס כל אחד מן הצדדים את הסדר האפטרופוסות, מהם יחסי הגומלין בקבלת החלטות באיזו מידה וכיצד תופס האפטרופוס את בן המשפחה שמונה לו אפטרופוס כ"אדם" שלם וכשותף מלא בחברה, ובאיזו מידה יש לאנשים עם אפטרופוס הגדרה עצמית, כלומר שליטה במידה הרצויה להם בהיבטים החשובים להם בחייהם.

נערכו ראיונות מובנים למחצה עם 13 צמדים של אפטרופוס ואדם עם מוגבלות שמונה לו אפטרופוס. בתשעה מן הצמדים האפטרופוס הורה, בשניים מהם אחר, בצמד אחד בת, ובצמד נוסף האפטרופוס היא ידידה של המשפחה. ראיינו תשעה גברים עם מוגבלות וארבע נשים, רובם ככולם בני 30-50. לשמונה מהם מוגבלות שכלית התפתחותית, לשלושה הפרעה על הרצף האוטיסטי, ולשניים פגיעת ראש שאירעה בילדות.

¹ המונח "חסוי" הוסר מחוק האפטרופוסות והכשרות המשפטית בשל הקונוטציות המגבילות שלו והוחלף ב"אדם שמונה לו אפטרופוס". (חוק הכשרות המשפטית והאפטרופוסות, 1962 – תיקון 18)

ניתוח הראיונות הראה שרוב האפטרופוסים תופסים את המינוי כעובדה קיימת, ואחדים מפקפקים בנחיצותו או מסתייגים מפגיעתו באוטונומיה של האדם שמונו לו לאפטרופוס. רוב האנשים שמונה להם אפטרופוס מרוצים מכך שיש קרוב משפחה שאחראי עליהם. המינוי נתפס על ידי שני הצדדים כהמשך של התפקיד המשפחתי. נמצא שהחלטות מתקבלות תוך הפעלת מגוון רחב של דרכי השפעה על ידי שני הצדדים. חרף העובדה שסמכות האפטרופוס מקובלת על שני הצדדים, בפועל מתקיים ביניהם משא ומתן שבו יש לשני הצדדים השפעה. תפיסת "היות אדם": מחד גיסא יש התייחסות נרחבת מצד האפטרופוסים לאדם כפרט ייחודי, וכחלק מן המארג המשפחתי אולם הם רואים באדם "ילד" ולא בוגר, ואף נרמז אצל חלקם כי חייו פחותי ערך משל אנשים ללא מוגבלות. בחלק מן המקרים האפטרופוס נתפס כתומך ומאפשר הגדרה עצמית, ואילו אצל אחרים הוא גורם מעכב בעיקר בתחום הכלכלי. אולם, עבור חלק מן המרואיינים שמונה להם אפטרופוס האפשרות לממש את רצונותיהם חשובה פחות מתחושת ההשתייכות המשפחית.

מילות מפתח: אפטרופוסות, הורים לבוגרים עם מוגבלות, הגדרה עצמית, personhood "היות אדם"

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)